

bogatega eksotičnega rekvizitstva ves svoj okus, svoje umetniško gurmanstvo, ki je večje uživanju etrurskih vaz, seicenta, Tiepola itd., vse doli do vzdušja Klinggerjeve, Böcklinove in Meštrovičeve tehnike. Kakor njegovi slavni predniki XVII. stoletja je vzrastel tudi Vojnović pod rahlimi vplivi italijanskega sosodstva, razkošnega formalizma. V »Carici« se je zavedel predvsem kot tak v svoji snovnosti: v svetu tradicionalne imaginarnosti »Otoka Pozabljenja« nekake jugoslovanske Utopije in Arkadije obenem, katero je oblekel z bogastvom svojega marinističnoizkičenega sloga v barve in vonje alegoričnega vzdušja vse od tišine helenskostrogega sloga pa do ditiramske, olimpijske peanike južnega solnca z lovorjem in kulturnostjo cipres. Ustvaril je nekako opernosijajno razkošje »u punome uživanju prefinjene umjetničke intencije« (str. 61). V to ozadje, ki zavzema prostorno polovico knjige, je vglasil pesem svoje dramatične ideje s simbolno-alegoričnimi lici. Ta so ali posebljeni tipi idej, katere je Vojnović celo nekam tradicionalno ekspoziral v načinu tipične imaginarnosti Daudet-jevih »Rois en Exil«, ali pa operna lica, statisti, koristi v nekakem Aishilovem slogu (Tri djevojke, Omladina). Korní spev sam je ali ženska srbska rajalna pesem ali pa klasicizem Homerjevih spevov z rahlo romantičnim filozofizmom in vzdušjem Goethejanskega občutja (Materel). Sredi med vizionarnost je potisnil realizem, podobno kakor Dostojevski patologijo v realizem. (Inkvizitor — Kancelar). V licu »Carice Snova« (Žena — Majka — Osveta — Prošlost — Pravda) je jasno opaziti vidno rast poglobljenega filozofizma, ki se razodeva v nekaki »katharsi« in končno v prizoru antagonizma med Carico in macchiavellskim Kancelarjem v precej jasnem političnem programu (str. 123), s termini: plebiscit, ravnopravnost, samoodločba i. p., ki morda še niso stali v prvem osnutku leta 1914... Nekaj dramatične plastike diha »Stari Vrtlar« s koso, ki se v zmislu herojstva žrtvuje bogovom. Manj določen je »Vilenjaka«. Zares dramatičen je edini »Kancelar«, ki pa stoji baročno nesoglasujoče sredi v liriki in simbolnosti vse dramatske zgradbe. Ta ni v bistvu nič drugega, kakor slovesen rodoljuben ditiramb, kakoršne sta v podobnem občutju pisala pred Veliko vojsko Italijanom D'Annunzio in Francozom Rostand. Smeri svoje misli je označil Vojnović s tem, da je s trovrstnim tiskom izrazil važnost podčrtanih simboličnih besed (Amaranthus ruber [sanguineus] — Guiltina), aforističnih tem (Hristos zarobi ropstvo) in idejnotemeljnih lirskih naglasov (str. 71, 74), ki vsi skupaj tvorijo filozofijo in čustvenost teh »predvidjenja« Vojnovićevih. Vsebinsko ni povedal Vojnović nič drugega, kakor kar je pred njim Tolstoj v delih o »vojni in miru«. Povedal pa je to po svoje, v blesteči ritmiki svojega sloga, kjer se uveljavlja poleg domače pesmi vpliv zapadnih ekspresionistov in (skoro bi dejal) celo nekaj župančiča. »Imperatrix« se mi zdi oblikovnopreciozna umetnina brez zrele harmoničnoenotne misli. Opaja a utruja, proži vprašanja, ki jim odgovor komaj diplomatskonejasno slutí. Posamezna mesta (v I. in V. dejanju) so sijajna dramatika, drugo zopet tone v lirizmu Vojnovićevega ambicioznega glosatorstva in reminiscenčnosti (n. pr. ne najhujša o Macbetovih čarovnicah str. 92, 93), ki bi ji bilo treba malo komentarja podobno kakor je rabila »Trilogija« šest strani slo-

varčkovih. »Imperatrix« (ki bi imela v Cankarjevi »Lepi Vidi« sorodnico), je in bo ostala knjižna drama (kar Benellijevi spevi n. pr. niso ostali!), in bo kot taka dragocenost svoje vrste in kras jugoslovanskih salonov: nekak kozmopolitičen epilog k »Smrti Majke Jugovića«. Ta epilog bi bil kot prolog v Svetovno vojsko postal senzacija prve vrste. Tako pa je izšel žalibog le bolj samó kot subjektivnointimen pesnikov doživljaj, ki se odteguje pažnji in umevanju občinstva, vzbudivšega se v realnosti novih potreb in novega okusa.

Dr. I. Pregelj.

Vlaha Bukovca: »Moj život«. Za štampu priredio Božo Lovrić. Zagreb. Izdanje »Književnog juga«. Tisak nadbiskupske tiskare u Zagrebu. Knjižarska cena 8 K, za predplatnike »Knjiž. juga« 7 K.

Četrta publikacija, katero je izdala založba »Književnega juga« v Zagrebu, je lastni životopis jugoslovanskega umetnika profesorja na akademiji umetnosti v Pragi Vlaha Bukovca. Robinzonada ali Odiseja v jugoslovanski obleki ali kakor hočeš imenuj ta spis, bral ga boš v eni sapi do konca ter boš z njim oplodil svojo dušo in srce, kakor bi bival na otoku srca. — Na »Otok srca«, newyorško poboljševalnico za mladoletne zločince, ga pošljejo ljudje brez srca, ko mu nenadoma umrje stric, ki je 11letnega dečka privel v Ameriko. »Otok srca« ni bilo mesto za dečka, ki je bil poln srca, cela njegova osebnost slična otoku srca, kamor so se zaman zaganjali valovi življenja. Naslovni list na knjigo je umetnik sam narisal. Narisal je nanj ladjo jadnico na razburkanem morju. Ladja jadnica, katero žene nadzemska sila, je za umetnika ideal morske vožnje, a obenem simbol neuničljivega umetnikovega idealizma. Enkrat je malo hibilo in jadnica bi se bila prevrnila, ker je bila baje v trebuhu premalo založena, toda ladja umetnikovega idealizma ni nikdar omahnila, četudi mnogokrat ni bilo potrebnega balasta za želodec, ker je kot pravi umetnik večkrat pozabil na primum vivere ter mislil, da ima človek samo glavo in srce, ki živi samo od ljubezni, od ljubezni do umetnosti, do domovine, do rodbine in prijateljev. Z eno besedo: splošni vtis knjige je roman umetniškega srca. — Posamezna poglavja boš pa v polni meri šele užival, ako se v duhu podaš v šolski atelier na akademiji umetnosti v Pragi. V globokem basu je končal profesor Bukovac korekturo — odmor — model skoči točno ob 6. uri raz podium, učenci obstopijo mojstra, učenec, ki si je izprosil od kolega cigareto, šibice pa ima sam, prižge mojstru cigareto, mojster salutira in začne poglavje o Parizu, poglavje o Ameriki, poglavje o Angleški, poglavje o Carigradu in najljubše poglavje o dalmatinskem solncu; poglavje o umetnosti, o Cabanelu in Meissonieru, poglavje o Salonu, o priznanjih in odlikovanjih; poglavje o kraljevih dvorih, o bajnih pojedinah in zlatih gradovih, poglavje o umetniški bedi, o nevarnostih na morju, o nevarnostih na suhem, o nevarnostih med lažnjivimi brati, poglavje o dobrih srcih in poglavje o grdih srcih. Vse to pa boš čul v tako hrvatski češčini, da se boš, ako si Čeh, ob njegovi češčini naučil hrvaščine. — Knjiga je torej v prvi vrsti draga vspominka njegovim učencem, ki bodo našli v njej dokumentirano to, kar so doživljali v krogu svojega ljubeznivega profesorja. — Knjiga je izrecno posvečena »ženi i djeci svojoj, gnijezdu svome«, posve-

čena dalmatinskemu solncu, dalmatinskemu morju in milemu rojstnemu gnjezdu Cavtatu: »na more, gdje se v nestalnom modrom talasu ogledava moja mila, bijela varoš, moj rodjeni Cavtat«. Tako konča svojo knjigo. Posvečena je knjiga ljubezni do svojega naroda, ljubezni do vseh blagih duš, katere je srečal v Ameriki, Franciji, Angliji, Turčiji, Srbiji in Avstriji. Posvečena je knjiga z ljubeznijo do svoje strastno do smrti ljubljene umetnosti. V San Francisco ob Tihem Oceanu si jo je izbral za nevesto, prevozil Ameriko in Atlantski Ocean, da se je ž njo zaročil v Parizu pri Cabanelu. Ob tej priliki uživa skoro ekstatično veselje in blaženost. Za to svojo izvoljenko prenaša z nezlomljeno voljo najnižkotnejša poniževanja, žalitve, prezire, krivice in surovosti. Ravno ta grdobija src je oplemenila njegovo srce, da se otroško veseli vsakega najmanjšega priznanja, da ne pozabi najmanjše usluge, da je postal samo srce, ker je skušal, kaj pomeni v praktičnem življenju človek brez srca. — Razdelil je umetnik knjigo svojega življenja v štiri dele. Prva knjiga od l. 1855 do 1876 obsega spomine detinstva, prvo pot v Ameriko, službo na morju in drugo pot v Ameriko. Druga knjiga od l. 1877 do 1882 obsega njegov razvoj v umetnika v Parizu. Tretja knjiga od l. 1882 do 1892 obsega umetniško delovanje po celi Evropi. Četrta knjiga od leta 1892. dalje obsega ustanovitev družinskega življenja in samostojne službe v Zagrebu in Pragi. Dodatek pa obsega imenik njegovih umetniških del. O njegovih umetniških nazorih in vzorih govori knjiga le mimogrede, ker to ni njen namen in je proti načelom umetnika praktika. — Draga bo knjiga, kakor smo rekli, njegovim učencem, draga njegovi obitelji in prijateljem, zanimiva za umetnike in prijatelje umetnosti, poučna pa naši jugoslovanski mladini in umetnikemu naraščanju, ki bo videl v njej vzor skoro hiperidealnega mladega človeka, ki v nepopisnih življenskih borbah z nezlomljeno voljo hiti in se bori za svoj življenski ideal — za umetnost. Vsaka dijaška knjižnica naj bi imela to knjigo; takih avtobiografij nam je treba.

G. Porenta.

Sejfuddin Huseinagić (Fikret): **Domovina**. Dramska priča u dva čina (tri slike). Izvanredno izdanje Matice Hrvatske. Str. 91. 8°.

To je tuge polna drama iz življenja bosanskih izseljencev v Turčiji.

Ko je zasedla Avstrija Bosno in Hercegovino, se je na tisoče mohamedanskih Srbohrvatov preselilo v Turčijo samo zato, da bi jim ne vladali tujeverci.

»... kad je vjera u opasnosti, pa onda... i žene bi morale ići otkrivene, i eto... kako bi se onda moglo ostati u Bosni?« (Osmanbeg, na str. 18).

Med drugimi se je preselil s svojo rodbino tudi bogat veleposestnik Osmanbeg in se nastanil v nekem mestecu Turčije, z mrzličnim podnebjem, kjer mu je kmalu nato umrla žena in ena hči; en sin je ležal doma težko bolan, druga dva sta pa tudi bolehalo. Po smrti matere in sestre sili najstarejši sin Hakibeg vedno v očeta, naj se vrne v Bosno, v domovino. Osmanbeg pa tega niti slišati noče: »Ma bolan, kome da se vratim?! Zar da mi se dušmani smiju? Zar da idem natrag medju ove munafike (klevetnike)? Zar da se vratim, da mi tuđin — sudi? Ne, sinel! Ja sam se svega toga napunio, ja sam zato i preselio ovamo« (str. 16).

On odda celó svojo poslednjo hčer Hajrijo nekemu tamošnjemu bogatemu, a zelo zločestemu Turku Ševkibegu za ženo. Ker je Hakibeg proti tej ženitvi, se maščuje Ševkibeg na ta način nad njim, da pregovori mestnega pašo, ki pošlje zato Hakibega k vojakom na daljno mejo države. Že čez kaka dva meseca po svatbi se Ševkibeg naveliča Hajrije, pri prvi priliki jo pretepa in spodi iz hiše. Na očetovo prošnjo in povelje paše vračajočega se Hakibega napadejo tik pred mestom podkupljeni tolovaji in ga smrtno ranijo. Vojaki ga prineso domov, kjer kmalu umrje. Pred smrtjo prosi še enkrat očeta:

»Ali, babo, zaklinjem te Bogom, uspomenom moje mile majke, svetom grudom naše domovine: Otidjite što prije odavle! Otidjite našem zavičajul! Pa kazujte, šta se ovdje zbiva, ispričajte, šta se s nama radi. Svakom našem bratu reci, babo, nek ne ide glavom preko svijeta, nek ne seli ni sad i — nikada. Svako čuvaj svoju domovinu.«

(Str. 88.)

Se tisti dan umrje tudi drugi Osmanbegov sin Fehimbeg...

Ženo, eno hčer in dva sina je pokopal Osmanbeg na tujem, z eno hčerjo in le z enim sinom se vrača zdaj nazaj v Bosno, nazaj v domovino.

»Proklet bio, tko je ostavio!«

Drama je prav zanimivo napisana in čital sem jo z veseljem. Dejanja je mnogo, značaji posameznih oseb so fino očitani do konca, kar priča o večjem dramaturgu. Tudi glavna misel — ljubezen do ožje domovine — je lepo provedena čez vso dramo; čimdalje h koncu tem jasnejša in izrazitejša je in tem več prostora ji je odmerjenega v vlogah ne samo glavnih, no i postranskih oseb, n. pr. Mehage, Suljage in Muhadžira; nazadnje izzveni v mogočnem, proroškem vzkriku:

»Proklet bio, tko dom ostavio!«

P. Radlin.

Antun Matasović: **Susreti**. Prvi dio. Piščeva naklada. Sarajevo 1919.

Matasović pripada najmlajši hrvatski pisateljski generaciji, nastopil je prvič pred širšo javnostjo. Kot akademik je sodeloval pri dijaškem listu »Luč« in se razvil v enega najboljših pripovednikov. Sedaj je profesor na trgovski akademiji v Sarajevu.

»Susreti« so nam znani delno izza »Luči« in obsegajo tri povesti (bolje skice): Korna, Kraljičin paž in Chant du printemps. — Ad maiora! motto celi zbirki, je hkrati tudi maksima vsake posamezne povesti in tista čer, ob kateri se razbijejo in razstajajo vsa tri »srečanja«: nje in njega, ki nosijo višje ideale, ideale socialnega dela, krščanske ljubezni in umetnosti ter lepote. Ad maiora nati sumus je glavna tendenca »Susreta« in klic praktičnega krščanstva.

Najboljša je skica Chant du printemps. S psihološko natančnostjo razglablja M. dve umetniški psihi: nje, plesalke, in njega, kiparja Iva, a zlasti nje, ki ji je geslo »Savršenstvo i vječnost«, da žrtvuje za ta svoj cilj tudi svojo umetnost in svoje življenje.